

Justin in Justinijan.

Rešitelj svetu bode naj Slovan!
J. Stritar.

ilo je 483. leta po Kristu. Mrak je legel na bregove širnega Dunava in sveta tihota je vladala na planjavi, sezajočej do južnih balkanskih planin. Danes je solnce dozdevno podvizalo svoj tek po nebesnem oboku, ker ni moglo več gledati silnih grozovitostij, ki so se vršile ta dan na tem kraji. Zjutraj zgodaj se je unela grôzna bitka mej dvema močnima narodoma — mej Slovani in Bizantinci — in trajala do večera. Po levje sta se borili obe stranki in zaslužili laborove vence. V potocih je tekla kri; kakor snopovi so padali junaci po bojnem polji. Nobeden se ni hotel umakniti, le meč je podiral moža za možem. Večer je odločil. Porazen je bil nesrečni Slovan, in oholi Bizantincev se je veselil zmage.

Velika množina Slovanov je pokrivala bojno polje, le mala peščica je otišla neizprosnej smrti. Zmagalci, veselja pijani, ostavili so malomarno kraj s krvjó polit, pustivši za seboj mrtvece in s smrtjo se boreče tovariše. Smrtni krilatec je plaval nad bojiščem in lehak vetrič je hladil obledela lica. Ni je bilo blizu usmiljene duše, ki bi tolažila umirajočega in ponudila kozarec mrzle vode žeje in lakote oslabelemu. Vse mile prošnje palih vojakov so bile zamán. Utihnili so polagoma tudi ti slabotni vzdihni in nastala je smrtna tišina.

Bleda luna je pogledala malomarno izza gorâ grozni prizor. Mrkla mesečina je obsvetila tudi dve temni osobi, pomikajoči se tiho čez ravan. Prva je bila večja. Bila je žena, zavita od nog do glave v širok, zastarel plašč. V naročji jej je mirno spalo dete, komaj jedno leto staro. Bridke solzé so se jej udirale po mladih velih licih in močile oblačilce nedolžnega sinčka. Srčna toga jej je ležala na obličji in čestokrat se jej je izvil iz prs globok vzdih. Toda žena je siloma zatirala notranjo bolést in jo prikrivala mlajšemu, poleg nje stopajočemu bratu, ki je vsak njen vzdih spremljal z milim, srce pretresajočim jokom. Krčevito jo je držal za plašč in stopal za njo, kakor plaho dete za skrbno materjo, ter s solzorosnim očesom pogledaval jadni obraz ljubljene sestre, kakor bi hotel reči: „Sestrica draga, ne plakaj! Tvoje solzé krvavé moje srcé!“

Molčé sta stopala po ravnini preko trupel in premotrovala njih blede lica. Iskala sta nekoga.

Dolgo vže sta se trudila zamán. Nekako nestrpljivo je pogledal brat sestro in rekel: „Viglenica, kje je najin oče? Kje je tvoj dobri soprog? Morana ne muči nas dalje! Daj dobri Svetovid, da najdeva blazega očeta in Volkana! Vsaj jedenkrat še naj vidiva mili lici!“

„Mogočni Svarog, miljena Lada, uslišita prošnje svojega varovanca!“ vzdihne sestra pôluglasno. „Lepe Vile, ki ste odpeljale njih junaška duhova v krasni raj, vodite najine stopinje k njih truplom, da se poslovimo — za vselej!“

In prošnje zapuščenih sirot so se spolnile. Kmalu sta zagledala pred seboj okrvavljeno telo ljubljenega očeta.

„Oče mili, počivaj v miru!“ vzklikneta oba h krati, sklonita se čezenj, objameta ga in gorko poljubujeta. S solzami mu močita osušeno kri na obrazu in jo otirata.

„A kje je moj Volkan, Pravin!“ deje Viglenica. „Ni-li rekel, Vitko, da sta pala skupaj v boji? Daleč ne more biti!“

„Tukaj sem, Viglenica draga!“ zaječi nekdo v bližini. Oba skočita na mesto in najdeta Volkana v krvi ležečega.

Srčen objem, gorak poljub je združi. Vsi molče v bridkem veselji.

„Hotel sem se priplaziti do vode, da bi pomagal sebi in očetu, toda omagal sem. Prinesita očeta sèm, ker ni še mrtev, temveč le spi, potem nama prinesi hladne vode, ker me grozno žeja.“

Ranjenec umolkne in zadremlje. Viglenica odloži dete, položi očeta poleg Volkana in izpira z donešeno vodo ranjencema lici, da se polagoma oba prebudita iz mrtvaškega spanja.

Bridek smehljaj zaigra osivelemu starcu okolo usten, ko zagleda pred seboj ljubljena otroka. Vrli mož jadno toži, a ne svoje nesreče, temveč nesrečo svojega naroda. Opešal je junak. Zbravši zadnje moči, dvigne se in prime za roko mladega sina ter mu pravi: „Pravin moj dragi! Poslušaj me, umirajočega očeta! Glej sin, osivel sem pod težo let. Trudil sem se mnogo za zatiranje rojake slovanske, v mnogih bitkah se mi je rdečil meč s sovražno krvjó; danes pa sem opešal za zmirom. Ne straši me gotova smrt, ali nezgoda slovanska me skeli, ker smo zopet popolnem poraženi. Neizprosna Morana mi ne dovoli gledati prostih Slovanov. Pravin, vzprejmi mojo oporoko! Bodi zvest moj naslednik. Rojenice so ti pri zibeli prorokovale čast in slavo. Spomni se svojega naroda, ko se spolnijo besede velikih prorokinj . . .

„Obljubljam, oče, pri mogočnem Svarogu!“

Starec omahne in izdihne.

Srpo mu zreta otroka v lice, a solze ni v njih očéh. Spolnila se jima je želja: našla sta očeta, videla ga umreti, neuklonjenega junaka. Vila ga je odvela v raj; dobro mu je tam.

„Oče, kmalu pridem za teboj!“ zakliče Volkan in se dvigne. „Viglenica, kje imaš Upravdo, dete moje?“

Žena mu je položi v tresočee se roke. Dete se prebudi in pogleda očetu v lice.

„Lada, čuvaj ga! In ti, Viglenica, vzgoji ga skrbno v pravega Slovana. Če se spolnijo sanje, katere smo imeli trije v noči rojstva tvojega, svetil se bodeš kakor zvezda na jasnem nebu. Slavo ti je odločil veliki Svarog. Dete moje, moj ponos in moja čast, nasleduj mi!“

Z zadnjimi močmi pritisne umirajoči oče sina na sree, gorko ga poljubi na cvetoči lici in premine.

Mali Upravda pa je ostal mrtvemmu očetu v naročji in mu zrl v blede lice. Čudna tišina nastane. Še le čez nekaj časa dvigne Viglenica dete in proti nebu je držeč vzklikne: „Tebi, močni Svetovid, žrtvujem svoj jedini in najdražji zaklad! Vodi ga v maščevalno bitev in vcepi srčnost v mlado srcé. Upravda, izvrši vestno nalog svoj!“

In dete je srdito zavriskalo, kakor bi hotelo pritrditi prošnji materinej.

Brat in sestra izkopljeta jamo in va-njo položita trupli. Še sta metala prst na gomilo, ko jima pridejo trije bizantinski vojaki nasproti. Njih vnanja oprava je kazala, da so to odlične osebe v sovražnej vojni. Opazivši neznane ljudi v bližini, krenejo k njim in jeden vpraša Viglenico, kdo so in kaj delajo tukaj? Ponosno mu odgovori žena: „Slovanski otroci smo in prišli smo na bojno polje poslovit se od palih nam očetov ter skazat jim poslednjo čast.“

„Videli smo naše junake, kateri zdaj smrtno spanje spé. Znali je bodemo nasledovati in maščevati njih smrt,“ pristavi Pravin s srpim pogledom na tuje vojake.

„Hočeta-li z nami iti?“ vpraša jeden izmej mož.

„Kam?“

„V mesto našega cesarja.“

„Mej sovražnike ne gremo.“

„Ako gresta z nami, stregla bodeta svojim bolnim rojakom, ki so v naših rokah.“

Viglenica in Pravin se spogledata in upreta oči v tla. Vojak ju vpraša znova.

„Ako nama izročite to častno opravilo, potem greva za vami,“ deje srčno Viglenica. „Toda naša svoboda naj ostane povsodi nedotaknena.“

In šla sta z vojaki v Carjigrad.

Zvrševala sta vestno svoj posel. Dela jima ni nedostajalo, ker komaj se je bólnica nekoliko izpraznila, napolnila se je kmalu z drugimi bolniki; boji s Slovani so se vedno ponavljali.

Blago delovanje slovanskih strežnikov ni ostalo prikrito. Glas o njih ljudomilosti in blagotvornosti je prodril tudi do cesarskega prestola. Vse tri — Upravda je postal tekom let vrl mladenič — pozval je car Anastazij pred sé in je bogato obdaril. Pokristijanili so se in živeli odslej v krasnej cesarskej palači.

Pravin se je nazival v novej veri Justin; postal je vojak in stopal od stopinje do stopinje vedno višje. Slednjič ga je imenoval cesar celó poveljnikom svoje telesne straže.

Ko je leta 518. umrl stari cesar Anastazij, dvignilo je vojaštvo in plemstvo bizantinsko Justina na cesarski prestol.

Nova, mirna dôba je nastopila za njegove vlade. Dosedanji cesarji so živeli v vednih bojih z Goti, Slovani, Perzijanci in drugimi narodi. Mnogi verski razdori so uničevali notranje blagostanje; vse je bilo razburjeno. A Justin, da-si priprostege, tujega rodú, malo omikan in ne za vladarja vzgojen, vladal je v občno zadovoljnost.

Napravil je mir v državi, ker je pregnal krivoverce in zavaroval meje s tem, da je sklenil mir s sosednimi vladarji. Iztrebil je z dvora vse malopridnike in zapravlјivce državnega imenja, pazil na strogi red mej vojaštvom in meščanstvom in sam je živel vzgledno. Radi tega je bil blagi cesar obče priljubljen ne le domačinom, temveč tudi tujcem. Vrli slovanski sin ni pozabil obljube, ki jo je dal umirajočemu očetu. Vedno je ljubil Slované; po očetovski je skrbel za

oni del svojih rojakov, katere so njegovi predniki podjarmili. V miru je pustil tudi sosedne slovanske rodove, da so uživali dolgo zaželeni mir in se mogli krepiti za bodočnost.

Prekmalu je vzela nemila smrt dobrega vladarja, ker vže po devetletnem vladanji je umrl 527. leta.

Koliko zaupanje in prijaznost si je pridobil Justin pri podložnikih, kaže volitev novega vladarja. Ko je zagrnila črna zemlja blazega pokojnika, slišali so se po vsem mestu navdušeni klici: „Justinijan je naš cesar! Živi Justinijan!“

In ta novoizvoljenec Justinijan je bil isti Upravda, sin Justinove sestre Viglenice, ki je v najlepši dōbi zasel vladarski prestol. Siva mati je videla še glavo svojega sina ovenčano s cesarsko krono in potem je mirno zaspala v Gospodu.

Kakšen cesar je bil Justinijan, kaže nam dovolj njegov priimek „Veliki“. On je najslávnejši cesar, kar jih je vladalo bizantinsko cesarstvo v svojem tisočletnem obstanku (395—1453). Osrečil je svoje podložnike z mnogobrojnimi slavnimi čini. Storil je podlago pravu. Nekaj učenih mož je po njegovem povelji sestavilo iz starih rokopisov knjigo, iz katere so se učili mnoga stoletja rimski sodniki, in še danes to velevažno delo ni izgubilo svoje vrednosti.

Leta 532. je buknil v Carjemgradu velik upor, v katerem je cesar skoraj svoje življenje izgubil. Imeli so stanovalci tega mesta igre po šegi starih Rimljanov, pri katerih so se pred mnogobrojnim občinstvom borili odbrani borilci. Večkrat so se gledalci sami razdvojili in prišlo je časih do krvavih bojov. Tako je bilo tudi v tem letu.

Najplemenítejši možje so pali pod meči razdraženega ljudstva in velik del mesta je upepelil grozen požar, mej drugim tudi staroslavno cerkev modrosti božje.

Ta strašen upor sta zatrla Slovan Belizar (ali Beli car) in Narzes, dva najslávnejših vojskovodij, kar jih pozna svetovna zgodovina. Premagala sta tudi po dvajsetletnem hudem boji vzhodne Gote, porazivši je popolnem v bitki na Vezuvu leta 555. in združila Italijo z bizantinskim cesarstvom. Justinijan je sezidal mnogo slovečih cerkvâ, trdnjav, mest in mostov. Najlepše zidanje njegovo je bila izvestno cerkev „modrosti božje“ v Carjemgradu, katero je postavil na mesto one leta 532. pogorele. Pri njenem posvečevanji je mogočni cesar ves vzradoščen vzkliknil: „Salomon, jaz sem te prekosil!“

Povzdignil je tudi trgovstvo in — kar je posebno važno — vpeljal je v Evropo svilarstvo. Znano je, da sta dva redovnika skrivaj v izdolbenih palicah prinesla iz iz Kitaja sviloprejkinih jajčec. Od tod se je svilarstvo razširilo kmalu po vsej Evropi.

Po osemintridesetletnem slavnem in blagoslovnem vladanji je umrl mogočni cesar Justinijan „Veliki“ kot triinosemdesetletni starček leta 565.

Primož Juteršek.

